

A. PAL, naslovna stranica knjige (1979)

PAJALIĆ, Vinko, slikar (Rijeka, 29. III. 1896 – Zagreb, 13. IX. 1969). Diplomirao na Akademiji u Zagrebu 1925. Bio je lik. pedagog u Vinkovcima (1926–41). Slikao pejzaže i portrete; u crtežima i grafici naglašavao socijalnu tematiku. Samostalno je izlagao u Vinkovcima (1927, 1929) i Zagrebu (1931, 1933, 1936, 1953). Bavio se karikaturom.

PAKLJENA → ŠIPAN

PAKRA, manastir kraj Pakraca. Osnovao ga je 1688–89. izbjegli mileševski arhimandrit Dositej u drvenoj zgradi; poslije je sazidana barokna crkva Vavedenja Bogorodice (1765) i konaci (oko 1792). Veliki pozlaćeni ikonostas izrezbario je 1774–79. Jovan Dijaković (Đaković) iz Daruvara; autor slika je slikar Vasilije iz Novoga Sada (najvjerojatnije V. Ostojić).

LIT.: I. Bach, Prilozi povijesti srpskog slikarstva u Hrvatskoj od kraja XVII. st. do kraja XVIII. stoljeća, HZ, 1949, 1–4. — D. Kašić, Srpski manastiri u Hrvatskoj i Slavoniji, Beograd 1971. — Horvat–Matejčić–Prijatelj, Barok.

PAKRAC, gradić podno Psunja. Srednjovj. grad nepravilne peterokutne osnove sa sedam kula unutar zidina imao je obrambenu cilindričnu kulu. Bio je sjedište ivanovaca i vranskoga priorata. Nakon rušenja (1922) gradske su zidine ostale dijelom očuvane, ali su potpuno srušene nakon 1945. Episkopski jednokatni dvor s grbom iz 1732. restauriran je oko 1896; episkopsku crkvu Sv. Trojice (1757–68) obnovio je 1896. H. Bollé. Kat. župna crkva Uznesenja Marijina (1763) jednobrodna je barokna građevina sa sakristijom uz polukružno svetište i zvonikom uz raščlanjeno pročelje (obnovljena 1863). U njoj je barokni namještaj iz XVIII. st. (oltari, klupe, propovjedaonica). U mjestu je niz kuća iz XVIII.–XIX. st. (neke s mansardnim krovovima). Mnogi spomenici su uništeni a grad gotovo razoren u agresiji na Hrvatsku 1991–92.

LIT.: G. Szabo, SG. — Isti, Epilog, Narodna starina, 1930, 16. — Spomenica o srpskom pravoslavnom vladicištvu pakračkom, Novi Sad 1930. — R. Horvat, Slavonija, I, Zagreb 1936. — G. Szabo, Pakrac, Jutarnji list, 5. XII. 1939. — V. Raduš, Spomenici Slavonije razdoblja XVI–XIX. stoljeća, Zagreb 1975. — L. Dobronić, Posjedi i sjedišta templara, ivanovaca i sepulkralaca u Hrvatskoj, Rad JAZU, 1984, 406. — Cultural Heritage of Croatia in the war 1991/92, Zagreb 1993. — Spomenici u ratu, Radovi IPU, 1993.

PAL, Alfred, slikar i grafički oblikovatelj (Beč, 30. XI. 1929). Radio kao karikaturist, grafički oblikovatelj i lik. urednik u Nakladnome zavodu

Matice hrvatske i »Znanju« u Zagrebu. U početku tašističkim postupkom sugerira likove u irealnu prostor, kao sjećanje na rat i logore (*Stratišta*, 1961; *Kažnjenici*, 1971), potom prelazi na temu ugroženosti čovjeka u suvremenu svijetu (*Bestijarij*, 1971; *I pokoje stablo*, 1980). Opremio lik. monografije o I. Lovrenčiću (1980) i B. Bučanu (1984). — Samostalno je izlagao u Zagrebu (1961, 1964, 1969, 1982), Karlovcu (1971) i Vukovaru (1984).

LIT.: J. Depolo, Alfred Pal, Oko, 27. IV. 1982. — A. Bauer, Alfred Pal (katalog), Vukovar 1984. — M. Zuccon-Martić, Alfred Pal — Plakati (katalog), Zagreb 1987.

PALACOL, otočić u Kvarneriću J od Punte Križa na otoku Cresu. U drugoj pol. VI. st. podignuta je na njemu razmjerno velika pomorska utvrda. Kvadratična je oblika, veličine 27,55 × 27,32 m, zidova visokih oko 5 m, s ugaonom istakom na JZ. Utvrda je imala ulogu predstraže grada Osora, a bila je jedna od ključnih točaka u sustavu sigurnosti biz. plovnoa puta kroz otočje i jadranske obale.

LIT.: A. Badurina, Bizantska utvrda na otočiću Palacol, u knjizi: Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju, Zagreb 1982.

PALADIN, Bruno, slikar (Rijeka, 9. XI. 1951). U slikarstvu je samouk; izlaže od 1976. U ulju i pastelu slika kraške pejzaže, figure i kompozicije blagih deformacija i naglašene simbolike (*Crveni put*, 1981). U novijim djelima elemente krajolika preoblikuje u simetrične, cvjetne ornamente secesijske dekorativnosti (*Dekompozicija pejzaža*, 1981; *Landscape-Erotica*, 1984; *Pejzaž s vatrenom pozadinom*, 1985). — Samostalno je izlagao u Rijeci (1976), Opatiji (1977), Umagu (1977), Novome Vinodolskome (1978), Trstu (1980), Zagrebu (1985), Rijeci (1992). Bavi se grafikom.

LIT.: J. Depolo, Florealna faza Bruna Paladina (katalog), Zagreb 1975. — Isti, Bruno Paladin (katalog), Zagreb 1985. — B. Valušek, Bruno Paladin (katalog), Poreč 1986. — K. Smiljković, Bruno Paladin (katalog), Svetozarevo 1989.

PALAGRUŽA, mala skupina otoka i grebena između Lastova i tal. obale. Iz prapov. je razdoblja na glavnome otoku nađena neolitička keramika i velika količina kamenih predmeta (noževi, strugalice) koji odgovaraju istodobnim neolitičkim kulturama na jadranskoj obali i otocima. Iz rim. razdoblja potječu ulomci posuda i crijepova, kao i dva natpisa; na temelju jednoga od njih može se pretpostaviti da je na otoku postojao hram. Glinena svjetiljka i jedna ploča s reljefom križa (vjerojatno dio sarkofaga) potječu iz ranokršć. doba. — Ostaci crkve Sv. Mihovila datiraju se u ranosrednjovj. razdoblje.

LIT.: C. Marchesetti, Descrizione dell'isola di Pelagosa, Bollettino della Società Adriatica di Scienze naturali (Trieste), 1876, 2. — N. Petrić, Palagruža (Pelagosa) — arheološki most Jadrana, Arheološki pregled (Beograd), 1975, 17.

PALAS, gl. stambena zgrada i reprezentativni stambeni prostor unutar obrambenoga sustava srednjovj. grada (burga). Kao kvalitetniji oblik stanovanja zamijenio je dotadašnji stambeni prostor u glavnoj gradskoj kuli. Građen je najčešće na dva kata s podrumskim prostorijama koje su služile kao tamnica i kao razna spremišta. Na prvome su se katu nalazile spavaonice, blagovaonica, kuhinja, dok je na drugome katu često bila uređena reprezentativna dvorana uz koju se ponekada nalazila i kapelica. — P. se kao poseban dio burga pojavljuje u feudalnoj arhitekturi Z Europe u XI. st. a u našim krajevima tek od XIII. st. Ponekada je to posve samostalna građevina (*Ozalj*), a ponekada zapravo jedina prostorna jezgra burga, okružena samo vanjskim obrambenim zidom i kulama (*Slunj*, *Drežnik*, *Orahovica*). Reprezentativnije palase imaju burgovi *Medvedgrad*, *Modruš*, *Brinje*, *Pazin*, *Kraljeva Sutjeska*, *Bobovac* te *Mali Ston*.

PALČIĆ, Ivan, slikar (Novalja, 25. XI. 1892 – 29. V. 1969). Slikarstvo učio kod R. Auera i B. Čikoša-Sesije u Zagrebu, potom na Akademiji u Pragu (V. Bukovac, M. Švabinský). Pripadao krugu oko A. G. Matoša; naslikao je njegov portret. Izlagao u Proljetnome salonu 1921. Između dva rata živio je povučeno na rodnome otoku. Poslije 1945. slika kompozicije s likovima ribara i radnika. Samostalno je izlagao u Zadru (1960) i Zagrebu (1963). Bavio se grafikom.

PALEOLITIK, najstarije razdoblje u razvoju ljudskih kultura. Počinje izradbom prvoga kamenoga predmeta prije otprilike 2 milijuna godina, a završava oko 10 000. Dijeli se na *donji* ili *stariji*, *srednji*, te *gornji* ili *mliđi paleolitik*. Jednostavno kameno oruđe tipa udarača, izrađeno od potočnoga obluka i nađeno u koštanoj šljunka špilje Šandalja I kraj Pule, svjedoči o prisutnosti čovjeka u našim krajevima već u najstarijem pleistocenu. Kameni, ručni klinovi bademasta oblika koji pripadaju acheulénskoj kulturi starijega paleolitika pronađeni su u staništu na otvorenu u